

Grol-Overling

aan de kennis en de persoonlijkheid van de leerkracht bij diens vooropleiding, gedurende de gehele beroepsopleiding en in een regelmatige en taakgerichte bij- en nascholing.

Er wordt veel, wellicht te veel, van het onderwijs verwacht. De school moet, in aanvulling op de ouders, werken aan de ontwikkeling van individuele talenten en vaardigheden, maar ook aan het overdragen van het cultuuroord, verder nog aan beroepsvorming doen en voorbereiden op het leven in een ingewikkelde maatschappij. Leune zegt ergens, dat onderwijs politici te langzaam maar ook te snel reageren op maatschappelijke veranderingen.

Er zal, letterlijk, veel wijs beleid nodig zijn.

De **Voorzitter**: Ik vestig de aandacht erop, dat de heer Pleumeekers voor het eerst in dit Huis het woord voert.

□

De heer **Pleumeekers** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Er wordt in dit land veel gesproken over onderwijsvernieuwing en over de kwaliteit van het onderwijs. Vele commissies, adviesgroepen, instellingen en organisaties hebben daar een hele of gedeeltelijke dagtaak aan. De conclusie lijkt voor de hand te liggen, dat er binnen de scholen dan ook heel wat over dit thema wordt gesproken.

Als men echter bij de werkers in het veld zijn oor te luisteren legt, moet men vaststellen, dat daar de gesprekken over onderwijsvernieuwing overvleugeld worden door veelal angstige discussies over thema's als afvloeiing, HOS-nota, dreigende fusieoperaties en grotere klassen. Dan beseft men, dat de kwaliteit van het onderwijs niet alleen afhankelijk is van structuren, maar ook van het arbeidsklimaat in leerkrachten hun werk doen en vooral ook van kwantitatieve factoren zoals de klassegrootte.

In deze tijd worden de scholen bezocht door geheel andere leerlingen dan in het verleden het geval was. De kinderen krijgen een meer individueel gerichte opvoeding, voor een deel te wijten of te danken aan de kleinere gezinnen dan vroeger. Deze kinderen komen in te grote klassen vaak aandacht te kort. Onderzoek van het RION heeft uitgewezen, dat in grote klassen meer leerlingen doubleren. Vaststaat dat een verwijzing naar hetgeen tien of meer jaren geleden mogelijk was, voor de huidige en toekomstige generatie scholieren niet zinvol is. Korthedshalve verwijs ik

hier slechts naar bekende publikaties van wijlen professor Bladergroen en van de heer Parent.

Dit betekent niet dat mijn fractie twijfelt aan de noodzaak van de ombuigingen, die hebben geleid tot grotere klassen. Wij staan onverkort achter het streven van dit kabinet, het financieringstekort terug te dringen. Wij zijn echter van oordeel, dat een andere verdeling van werk nodig en mogelijk is. Onze visie is gebaseerd op een viertal vaststellingen:

1. Een steeds grotere groep jonge leerkrachten is gedwongen zonder perspectief werkloos aan de kant te blijven staan. Voor hun ontwikkeling als leerkracht is enkele jaren geen binding met het onderwijs funest.
2. Een steeds grotere groep oudere leerkrachten kan zich met steeds meer moeite net staande houden voor de klas. Vaak kost dit grote spanningen en conflicten met klassen en is toepassing van overlevingstechnieken een dwingende noodzaak. Wij moeten niet verwachten, dat veel van deze mensen de onderwijsvernieuwing zullen kunnen dragen.
3. Een steeds grotere groep oudere leerkrachten kan het op een gemiddeld steeds jongere leeftijd niet meer bolwerken en wordt voor lange tijd ziek of definitief arbeidsongeschikt.
4. Steeds meer leerlingen ondervinden de druk van de groter wordende klassen, met alle gevolgen van dien.

De conclusie ligt voor de hand, dat een andere verdeling van het werk in het onderwijs dringend noodzakelijk is. Mijn fractie pleit hierbij voor een verschuiving van werk van oudere leerkrachten, die dit wensen, naar jongeren. Dit kan door aan de ene kant een uitbreiding van deeltijd-VUT en partiële pensionering mogelijk te maken en door aan de andere zijde de vrijkomende plaatsen door meer jongere leerkrachten te laten innemen.

Een aanzienlijke uitbreiding van de werkgelegenheid kan worden gerealiseerd, indien uitkeringsgelden worden teruggesluisd en indien de normbetrekking voor beginnende leerkrachten tijdelijk wordt verlaagd tot bij voorbeeld 6 schooltijden in het basisonderwijs en tot 20 lessen in het voortgezet onderwijs.

Als de komende jaren alleen al een half miljard gulden aan wachtgelden op de onderwijsbegroting staan, kom ik bij een voorzichtige taxatie van wachtgelden, ABP-uitkeringen en uitkeringen uit anderen hoofde ten behoeve van werkloze leerkrachten uit op een bedrag van meer dan 1 mld. Daarvan is, zonder gevaar voor oneerlijke concurrentie, zoals dat in

het bedrijfsleven zou kunnen ontstaan, een groot deel om te zetten in tijdelijke banen, waarbij kan worden gedacht aan een periode van ten minste drie jaar. Ook de gelden voor de zogenaamde verloopregeling zouden in dit kader effectiever kunnen worden ingezet.

Mijn fractie doet een dringend beroep op de bewindslieden, initiatieven te ontwikkelen naar de bonden toe, gericht op een operatie als door mij omschreven. Daarmee wordt niet alleen een grote stap gedaan op de weg van de bestrijding van de jeugdwerkloosheid, maar wordt tevens een halt toegevoegd aan het proces van vergrijzing binnen de leerkrachtenteams, dat, indien het in het huidige tempo doorgaat, de continuïteit van het onderwijs in de toekomst bedreigt. Onlangs riep de minister-president op, starre denkpatronen te doorbreken in het belang van een kans op werk voor jongeren. Hij zei letterlijk: 'Het ijs dient te worden gebroken.'

Wij denken dat de minister van Onderwijs en Wetenschappen als ombuiger heeft aangetoond over eigenschappen te beschikken die ook kunnen worden ingezet bij het uitzetten van een vaarweg in het dikke ijs van de werkloosheid. Wil de minister de Kamer informeren over zijn visie op dit plan? Vooral zouden wij gaarne vernemen of de minister bereid is, de wachtgeldgarantie, die blijkens het antwoord op vraag 206 in het kader van de sociale plannen voor herstructureringen geldt, ook te laten gelden voor ouderen die vrijwillig plaats maken voor jongere leerkrachten, indien afvloeiing aan de orde is.

Mijnheer de Voorzitter! Baart de massale werkloosheid in het onderwijs grote zorgen, voor bepaalde vakken in het voortgezet onderwijs heerst of dreigt er een tekort aan bevoegde docenten. Voor vakken als economie, wiskunde, natuurkunde, scheikunde enz. zullen er binnen afzienbare tijd te weinig docenten beschikbaar zijn. Het beroepsonderwijs heeft grote moeite om ervaren praktijkdocenten aan te trekken voor werktuigbouw, bedrijfseconomie, elektrotechniek, informatica, consumptieve techniek en meet- en regeltechniek.

Mijn fractie verwacht grote problemen indien het zogenaamde ontmoedigingsbeleid voor eerstejaars studenten aan de lerarenopleidingen een generiek beleid wordt. Wij zijn van oordeel dat hier juist een specifiek beleid gevoerd moet worden, te meer omdat de effecten van beleidsbijstellingen pas na vijf of zes jaar merkbaar zijn. Daarom dient naar ons oordeel

Pleumeekers

onverwijd aan deze knelpunten te worden gewerkt. Beloningsverschillen tussen bedrijfsleven en onderwijs, die een leegloop uit vooral het beroeps-onderwijs dreigen te veroorzaken, dienen in dit geheel mede te worden betrokken. Graag vernemen wij wat de bewindslieden hieraan denken te gaan doen.

Vervolgens wil ik enkele opmerkingen maken over schoolmanagement en -organisatie. De laatste tien jaar zijn de scholen in een vrij snel tempo van nogal gesloten instellingen uitgegroeid tot instituten met een open karakter, waarin traditionele gezagsverhoudingen hebben plaatsgemaakt voor open overleg en doorzichtige besluitvorming. Dit proces speelde zich af onder de impulsen van ontwikkelingen in de samenleving en het heeft onder meer geleid tot de Wet medezeggenschap onderwijs. Is de besluitvorming doorzichtiger geworden, de organisatiestructuur is omgekeerd evenredig complexer geworden.

Het spreekt voor zich dat aan de schoolleiding in deze tijd geheel andere eisen worden gesteld dan vroeger het geval was. Dit eisenpakket is de laatste twee jaar nog verzaamd door de problemen, die scholen moeten oplossen als gevolg van de ombuigingen. In de komende jaren zullen de terugloop van leerlingenaantallen met de daaruit voortvloeiende herschikkingsoperaties nog voor de nodige extra eisen zorgen. Het traditionele patroon, waarin de betere leerkrachten werden geroepen tot het ambt van hoofd, rector of directeur, is niet langer bruikbaar.

In december 1983 organiseerde Interstudie een beleidsadviserende conferentie over schoolmanagements-ontwikkeling; de conferentie vond plaats onder leiding van professor Giesbers en professor Marx. Bij die gelegenheid verzocht plaatsvervangend directeur-generaal voor het voortgezet onderwijs, de heer Boon, namens staatssecretaris Ginjaar-Maas, advies uit te brengen over de vier volgende punten: vergroting van de mobiliteit van onderwijsmanagers; de wenselijkheid en mogelijkheden van interimmanagement; de éénhoofdige dan wel meerhoofdige schoolleiding; het werven voor managementfuncties buiten het onderwijs.

De heer Boon deelde tevens mede, dat de staatssecretaris naar aanleiding van deze beleidsaanbevelingen in overweging zou nemen, een beleidsnotitie over dit onderwerp uit te

brengen. Kan de staatssecretaris thans meedelen wanneer deze notitie tegemoet kan worden gezien?

In de 'Hoofdlijnen beginselakkoord herziening onderwijs-salarisstructuur', opgesteld naar aanleiding van de zogenaamde HOS-nota, staat over het aantal door de schoolleiding te geven lessen onder meer: 'Voor de directeur is dit aantal acht, voor de adjunct-directeur elf'. Moet uit dit citaat worden geconcludeerd dat de bewindslieden de managementfuncties toch willen blijven koppelen aan het leraarschap? Betekent dit, dat zij de mogelijkheid om voor managementfuncties ook buiten het onderwijs te werven, terzijde hebben gezet?

In antwoord op vraag nr. 184 wordt gesteld dat een uitbreiding van de faciliteiten voor de schoolleiding in het voortgezet onderwijs ten bedrage van f 8 miljoen zal worden gerealiseerd, waardoor directieteam voor een wat groter gedeelte kunnen worden vrijgesteld van lesgevend taken. Er wordt hier gesproken over een gemiddelde. Nu is een 'gemiddelde' een gevaarlijk begrip. Bij een grote spreiding van de waarnemingen is een gemiddelde nauwelijks een representatieve afspiegeling van het geheel en in zo'n geval zelfs misleidend. De gegeven formatietabel betekent dat de winst voornamelijk terecht komt bij scholen met meer dan 1200 leerlingen maar dat zijn slechts 100 van de 3000 scholen. Ruim driekwart van de scholen heeft niet meer dan 600 leerlingen.

Daarvan gaan de scholen tussen 400 en 450 leerlingen er iets op vooruit, maar de scholen tussen 450 en 600 leerlingen gaan er op achteruit en een deel daarvan zo fors dat zij ten opzichte van de huidige situatie 30% van hun diensturen moeten inleveren. Wil de minister aangeven wat hij aan deze effecten gaat doen, zodat alle scholen in gelijke mate hun management kunnen versterken?

Is de minister daarnaast van oordeel dat een bedrag van f 8 miljoen voor 3000 scholen enig soelaas biedt bij de processen van onderwijsvernieuwing en herschikking?

Een belangrijk punt voor de schoolorganisatie is de vergroting van de deskundigheid op het gebied van keuze- en leerlingenbegeleiding, waarop in de memorie van toelichting terecht door de bewindslieden wordt gewezen. Uit de schriftelijke voorbereiding van dit debat blijkt dat slechts een minderheid van de docenten aan nascholingscursussen heeft deelgeno-

men. Hoe denkt de minister deelname aan deze cursussen te stimuleren en is de opleidingscapaciteit groot genoeg om een grotere toeloop eventueel op te vangen?

Nu voor veel scholen het punt is bereikt dat docenten hun garantie moeten aanspreken, bestaat het gevaar dat taakuren voor begeleiding moeten worden toegewezen aan docenten die hiervoor niet zijn opgeleid. Kunnen de bewindslieden meedelen in hoeverre de verplichting bestaat, garanties op te vullen met taakuren? Hoe denken zij in dit verband te kunnen bereiken dat docenten die geschoold zijn in dit kader, hun functie niet ter beschikking hoeven te stellen van een willekeurige collega die op dit punt niet geschoold is en toevallig in zijn garantie loopt?

Mijnheer de Voorzitter! Een punt dat ik kort wil aanstippen en van externe aard is, vormt het veelbesproken circulairebeleid. Ik ben zeker niet de eerste die daarover spreekt. Een schoolvoorbeeld van hoe het niet moet, is de circulaire van 2 april jl. waarin wordt aangegeven hoe het zogenaamde ontmoedigingsbeleid voor niet-examenvakken in de examenklassen moet worden ingevuld. Aangezien deze maatregel op een aantal scholen tot ontslagen leidt, dienen deze scholen de door het BW voorgeschreven opzegtermijn in acht te nemen die voor oudere leerkrachten kan oplopen tot 26 weken en die in het onderwijs minimaal 3 maanden is.

In dit geval hadden de scholen voor het ontslag van jongere leerkrachten precies 3 weken de tijd om besluiten voor te bereiden en uit te voeren, inclusief de medezeggenschap. Scholen echter die oudere leerkrachten moesten ontslaan, konden niet meer aan de uit het BW voortvloeiende verplichtingen voldoen, omdat deze ontslagen om rechtsgeldig te zijn reeds in februari of maart hadden moeten worden aangezegd.

Op deze wijze wordt het burgers door de overheid onmogelijk gemaakt wetten in acht te nemen. Is de minister bereid in de toekomst een zodanig beleid te voeren dat dit soort maatregelen begin januari bekend is? Die termijn is dan nog krap genoeg in verband met de medezeggenschap.

Tot slot wil ik heel kort vanwege de tijd de bewindslieden met klem verzoeken toe te staan dat scholen binnen het zogenaamde rekeningcourantsysteem de mogelijkheid geboden wordt in noodgevallen en in overleg met de Inspectie in geringe mate rood te staan. Mits goed opgezet, hoeft dat

Pleumeekers

geen geld te kosten. Ik ga er nu niet dieper op in, maar wellicht komen wij daarop in tweede termijn terug.

Mijnheer de Voorzitter! Een goede schoolorganisatie en verbetering van het management zijn afhankelijk van kwalitatieve en van kwantitatieve factoren. Hopelijk ontstaat ten gevolge van een gebrek aan faciliteiten in het onderwijs niet het type manager dat Mintzberg als volgt omschrijft: 'Ik wil het niet goed, ik wil het dinsdag.'

De **Voorzitter**: Dank u wel. Ik wens u geluk met uw maidenspeech!

De heer **Hendriks** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Wij weten dat wij niet leren voor de school, maar voor het leven. Daarom wil ik ter afronding van de bijdrage van mijn fractie, met inbegrip van de maidenspeech van collega Pleumeekers, een drietal maatschappelijke aspecten belichten. Ik noem als eerste de problematiek van het schoolverzuim in een context van basisvorming en remotivatatie. Wat het wetenschapsbeleid betreft, gaan wij in op de verbreiding en de overdracht van verkregen kennis. Wij zijn van mening dat Nederland in onderwijskundig opzicht geen eiland in de wereld is. Daarom wil ik ten slotte een aantal internationale aangelegenheden aansnijden.

Blijkens recente enquêtes is een ruime meerderheid van de jongeren in het voortgezet onderwijs tevreden met hun school. Toch zijn er ook symptomen van ernstige ontevredenheid. Het Onderwijsverslag 1982 constateert dat de naleving van de Leerplichtwet véél te wensen overlaat en dat de verstrekte informatie over 1980 – 1981 nog een onvolledige weergave is.

Antwoord 91 uit de memorie van antwoord, dat pas eind 1985 het departement gegevens krijgt, op basis van een betere registratie met ingang van het cursusjaar 1984/1985, is voor mijn fractie zeer teleurstellend.

Als het departement rondschrijft dat andere straffbare feiten, bij voorbeeld in de schooladministraties, niet à la légère mogen worden geaccepteerd, is ook betreffende de naleving van de Leerplichtwet bezinning noodzakelijk. Bezinning op omvang en aard, op mogelijke verschillen in regio, schoolsoort, sekse en leeftijd, bezinning vooral op de dieperliggende oorzaken en op de mogelijke remedies.

Gezien enerzijds de laconiek vermelde termijn in de memorie van antwoord en anderzijds de verontrus-

tende cijfers van tienduizenden spijbelaars die in het weekblad van het NGvL worden genoemd, met daarbij de opmerking dat nog het meest alarmerende is dat het aantal spijbelaars vooral in de laatste twee jaren drastisch is toegenomen, herhalen wij onze vraag nr. 91 betreffende de omvang van het schoolverzuim. Verleden jaar deelde de minister onze zorg in dezen. Hij verklaarde toen dat hij op korte termijn een goed inzicht nastreefde in de problemen van het schoolverzuim.

Om hem hierin te steunen, wil ik ook de andere genoemde bezinningspunten in vragende en suggererende vorm kort de revue laten passeren. Naar de aard en de ernst kunnen wij wellicht onderscheiden: bravoure-, gedegenheids- en urspijbelers. Daarop volgen de baalspijbelers. Er is een categorie van chronische spijbelaars en wellicht ideologische spijbelaars, volgens het nieuwe jargon. Ten slotte – dit is de ernstigste vorm van spijbelen – zijn er de afhakers.

Er zijn genoeg aanwijzingen dat er regionale verschillen zijn. Naar leeftijd onderscheidend moet er toch ook meer te onderkennen zijn dan de globale indruk die uit antwoord 93 naar voren komt over het spijbelen van 14- en 13-jarigen? Vooral van belang zijn de verschillen naar schoolsoort. Er wordt op gewezen dat in HAVO en MAVO het spijbelen ook om zich heen begint te grijpen, maar dat het daar nog minder ernstig is dan in het LBO in totaliteit. Toch zullen wij binnen dat LBO goed moeten bekijken welke verschillen er optreden per onderscheiden schoolsoort.

Onze indruk is dat daar waar een bewuste keuze wordt gemaakt ook minder schoolverzuim zal optreden.

Misschien geldt dit ook voor de meisjes in het lager technisch en lager agrarisch onderwijs. Volgens de memorie van antwoord is dat deelnamepercentage in luttele jaren gestegen tot 7 respectievelijk 29. In dit opzicht is het ook interessant, afzonderlijke gegevens te verkrijgen van het individueel beroepsonderwijs.

Over de dieperliggende oorzaken spraken wij ook verleden jaar in deze Kamer. Wij signaleerden toen de spanning voor leerlingen in deze leeftijd tussen enerzijds de groeiende zelfstandigheid en mondigheid op steeds jongere leeftijd en anderzijds de leerplicht. Elders in deze memorie van antwoord vinden wij aanwijzingen dat er weer wordt geknabbeld aan de toentertijd genoemde normleeftijd

van 16 jaar. Immers, aangaande de wet op de medezeggenschapsraden constateerden de bewindslieden dat er een grote aanhang wordt uitgeoefend om de leeftijd voor het passieve kiesrecht niet op 16 maar op 15 jaar vast te leggen. Wij memoreerden al eerder dat het aantal schoolverlaters op 14- en 13-jarige leeftijd toeneemt. De spanning neemt dus ook toe.

Over de remedies willen wij terughoudend zijn. De minister kan in afwachting van nadere wijze adviezen, bij voorbeeld van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, beschikken over gegevens uit diverse lopende projecten en experimenten. In dit opzicht zijn de resultaten van projecten voor opvang en terugleiden van schoolverzuimers van groot belang. Wij verstouten ons, één enkele aanwijzing te signaleren. Wellicht kan eens nader worden gekeken naar de motieven waarom Nederlandse leerlingen Belgisch lager technisch onderwijs kiezen en dit moet dan niet KIR-rend worden afgedaan met de verwijzing dat dit stoelt op de aanwezigheid van internaten aldaar.

Overigens is een tijdelijke schoolmoeheid niet altijd dramatisch. Als tweede-kansonderwijs mogelijk is, is een tussentijdse maatschappijbeleving zeker positief, hoewel niet iedere afhaker de loopbaan kan maken van leerling-metselaar tot promovendus, zoals de kunsthistoricus Kiel recent presteerde. Toch is zeker via volwasseneneducatie in de toekomst meer mogelijk. Wij vragen de bewindslieden daarenboven of het mogelijk is, het leerrecht dat nu aan partieel leerplichtigen op 16- en 17-jarige leeftijd wordt toegekend, over een iets langere periode uitgespreid te laten benutten. Dat maakt herplaatsing van schoolverlaters en afhakers in het reguliere onderwijs en de onderwijsvormen die mevrouw de staatssecretaris in antwoord 81 memoreerde, op ruimere schaal mogelijk.

Bij het wetenschapsbeleid constateren wij met voldoening dat de minister de uitdaging van een stimulerende achterstand wil aanvaarden. Wetend dat van de totale Nederlandse researchinspanning ongeveer 20% wordt besteed in het universitaire onderzoek, is het belangrijk dat er nu een goede aanzet is gemaakt om dit onderzoek beter te beheren. De eerste stap is gezet in de vorm van selectie en bescherming van onderzoek dat een hoge prioriteit verdient, met behoud van een redelijke mate van vrijheid voor eigen studieonderwerpen.